

دانشگاه پیام نور تهران واحد جنوب

گروه علمی حقوق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل

عنوان:

اصول حاکم بر اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی سازمان تجارت جهانی

استاد راهنما:

دکتر بهزاد ساعدی بناب

استاد مشاور:

دکتر حسین آل کجباف

نگارش:

مهناز مؤمنی

پاییز ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به

دستانی که تمنای نگاهشان اجرای

عدالت

و همتشان آسایش و رفاه بشریت

است.

تقدیر و تشکر

از خداوند سبحان به خاطر خوان نعمت
بی‌دریغش بخصوص نعمت خرد و اندیشه که
چراغ هدایت انسان قرار داد. از همه کسانی که از
اولین روز مدرسه تاکنون معلم و استاد بنده
بوده‌اند که هر چه دارم پس از عنایت خداوند
منان حاصل راهنمائیها و تلاش بی‌شائبه این
عزیزان است بویژه استاد محترم راهنما جناب
آقای دکتر ساعدی بناب، استاد محترم مشاور
جناب آقای دکتر آل کجباف، استاد محترم داور
جناب آقای دکتر صادقی زیازی و از دیگر
کسانی که مرا در انجام این پژوهش یاری دادند.

چکیده:

حفظ حیات و سلامت انسان، حیوان و نبات وظیفه همه حکومت‌ها درچارچوب فضای حاکمیت‌شان می‌باشد به همین منظور حکومت‌ها اقدامات قانونی را برای حفاظت از بهداشت در سرزمین‌شان در مقابل خطرات موجود در محصولات غذایی و کشاورزی به عمل می‌آورند موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نبات در صدد اعمال قیودی است که اقدامات مزبور وسیله تبعیض دلخواه یا غیرقابل توجیه میان اعضا را فراهم نیاورد و یا محدودیت پنهان تجاری ایجاد نکند، همچنین به کشورها اجازه می‌دهد با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و اقلیمی خود استانداردهای مناسبی برای حفاظت از بهداشت، حیات انسان و نبات به کار گیرند و در عین حال اعضا را به رعایت شفافیت و اطلاع‌رسانی مناسب در مورد استانداردها و مقررات فنی خود ترغیب نماید و اینکه برای استانداردهای خود مبنای علمی قابل دفاع در نظر گیرند. در این پژوهش سعی بر آن شده است تا قوانین و مقررات سازمانی تجارت جهانی، موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی و جایگاه اصل احتیاط در چهارچوب قوانین و مقررات این سازمان و به ویژه در رویه قضایی نهادهای حل و فصل اختلاف مورد بررسی و همچنین با توجه به عضویت ناظر ایران در سازمان تجارت جهانی و اینکه یکی از الزامات الحاق به سازمان تجارت جهانی، تطبیق مقررات داخلی کشور متقاضی الحاق با تعهدات سازمان مذکور می‌باشد در این رساله به بررسی الزامات حقوقی ایران در پیوستن به موافقت‌نامه‌های اس پی اس پرداخته ایم.

بطور کلی بررسی های انجام شده در رساله نشان می‌دهد که نظام حقوقی ایران بصورت بالقوه امکان تطبیق با مقررات مندرج در موافقت‌نامه های اس پی اس در مورد موانع فی فراراه تجارت را دارد و البته در صورت الحاق به موافقت‌نامه مذکور ایجاد تغییراتی در نظام حقوقی کشورمان اجتناب ناپذیر می‌باشد.

واژگان کلیدی: سازمان تجارت جهانی، اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی، الزامات جمهوری اسلامی ایران.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	بیان مسئله
۳	اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	پیشینه تحقیق
۳	سوالات اصلی
۴	فرضیه‌های تحقیق
۴	روش تحقیق
	بخش اول: شناخت سازمان تجارت جهانی و مفاهیم بهداشت و بهداشت نباتی
۶	فصل اول : شناخت سازمان تجارت جهانی
۶	مبحث اول : تاریخچه
۱۱	مبحث دوم:اهداف و اصول حاکم
۱۱	گفتار اول: اهداف سازمان تجارت جهانی:
۱۳	گفتار دوم: اصول حاکم بر سازمان تجارت جهانی:
۱۶	مبحث سوم: ساختار تشکیلاتی سازمان تجارت جهانی
۱۹	مبحث چهارم: سازمان تجارت جهانی و مسئله حاکمیت دولتها
۲۲	مبحث پنجم: الحاق به سازمان تجارت جهانی
۲۵	بند اول- الزامات کلی کشورها در فرآیند الحاق
۳۰	بند دوم- ایران و الحاق به سازمان جهانی تجارت
۳۱	فصل دوم: مفاهیم و تعاریف
۳۱	مبحث اول : مباحث مقدماتی
۳۱	گفتار اول: تجارت بین‌الملل و اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی
۳۱	بند اول- رابطه پر اضطراب
۳۳	بند دوم- اهمیت قواعد
۳۳	۱- اهمیت قواعد برای کشورهای توسعه یافته
۳۴	۲- اهمیت قواعد برای کشورهای در حال توسعه
	گفتار دوم: قواعد راجع به اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی قبل از موافقتنامه اعمال اقدامات
۳۵	بهداشتی و بهداشت نباتی
۳۵	بند اول- گات ۱۹۴۷، مواد ۳، ۱۱ و بند (ب) ۲۰، مجموعه مقررات و استانداردهای دور توکیو
۳۸	بند دوم- ضعف قواعد گات ۱۹۴۷ و مجد
۴۰	گفتار سوم: مذاکرات دور اروگوئه راجع به

- بند اول- تاریخچه مذاکرات ۴۰
- بند دوم- جایگاه کشورهای بزرگ تجاری ۴۱
- بند سوم- نقش کشورهای در حال توسعه ۴۲
- گفتار چهارم : بررسی ویژگی های اصلی موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی ۱۹۹۴ ..... ۴۳
بخش دوم - اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی
- فصل اول : مقررات ماهوی موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی ۴۸
- مبحث اول: قلمرو اجرای موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی ۴۸
- بند اول- تعریف اقدام بهداشتی و بهداشت نباتی ۴۸
- بند دوم- اثر مستقیم و غیر مستقیم بر تجارت بین الملل ۵۱
- بند سوم- مسایل دیگر مربوط به قلمرو و اجرا ۵۲
- ۱- قابلیت اجرا بر موسساتی به غیر از موسسات دولت مرکزی ۵۲
- ۲- عدم شرط اثبات قبلی نقض گات ۵۳
- ۳- قلمرو اجرای موقت ۵۴
- بند چهارم- ارتباط با سایر موافقت نامه های سازمان تجارت جهانی ۵۵
- ۱- موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت ۵۶
- ۲- گات ۱۹۹۴ ..... ۵۶
- ۳- موافقتنامه کشاورزی ۵۸
- گفتار دوم : حقوق و تعهدات اعضا ۵۹
- بند اول- حق بر اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی ۵۹
- بند دوم- اعمال فقط تا حد لازم برای حفاظت از حیات یا سلامت انسان، حیوان یا نبات (بند ۲ ماده ۲) ۶۱
- بند سوم- اقدامات بهداشتی مبتنی بر اصول علمی و عدم حفظ بدون دلایل علمی کافی ۶۱
- بند چهارم- عدم تبعیض دلخواهانه و غیر قابل توجیه با محدودیت پنهان بر تجارت بین الملل ۶۶
- گفتار سوم: هماهنگی ۶۸
- گفتار چهارم: ارزیابی خطر ۷۱
- بند اول- مفهوم ارزیابی خطر ۷۲
- بند دوم- عوامل مدنظر ۷۳
- بند سوم- مبتنی بر شرط ۷۴
- گفتار پنجم: اجرای موقت اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی ۷۶
- بند اول- رابطه بین بند ۷ ماده ۵ و اصل احتیاطی ۷۶
- بند دوم- شرایط برای اجرای بند ۷ ماده ۵ ..... ۷۷
- بند سوم- رابطه بین بند ۷ ماده ۵ و بند ۲ ماده ۲ ..... ۷۸

۷۹	گفتار ششم- مدیریت خطر
۷۹	بند اول- تعیین سطح مناسب حفاظت بهداشتی و بهداشت نباتی
۸۰	بند دوم- محدودیت ها بر حق تعیین سطح مناسب حفاظت
۸۲	بند سوم- شرط اقدام کمتر محدود کننده تجارت
۸۳	گفتار هفتم - مقررات اساسی دیگر
۸۳	بند اول- معادل بودن
۸۴	۱- پذیرش معادل بودن
۸۴	۲- شرایط
۸۵	۳- انعقاد موافقتنامه برای تایید معادل بودن
۸۵	۴- رویه
۸۶	۵- اطلاع رسانی
۸۷	۶- مثال ها
۸۷	۷- مشکلات اجرا
۸۸	۸- دستورالعمل ها بین المللی راجع به معادل بودن
۸۹	۹- تصمیم معادل بودن
۸۹	بند دوم- تطبیق با شرایط منطقه ای
۹۰	۱- عوامل در نظر گرفته شده
۹۰	۲- شناسایی نواحی عاری از آفت یا بیماری یا نواحی با شیوع کم آفت یا بیماری (بند ۲ ماده ۶)
۹۱	۳- تعهدات اعضای صادر کننده
۹۱	۴- کارهای موجود راجع به منطقه گرایی
۹۲	فصل دوم: مقررات نهادین و شکلی موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی
۹۲	گفتار اول: شفافیت
۹۳	بند اول- قلمرو اعمال تعهد اطلاع رسانی
۹۴	بند دوم- رویه اطلاع رسانی
۹۵	بند سوم- تقاضا برای دلایل اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی
۹۶	بند چهارم- زیر ساخت برای شفافیت
۹۷	گفتار دوم: کنترل، بازرسی و رویه های تصویب
۹۷	گفتار سوم: حل و فصل اختلافات
۹۸	بند اول- بار اثبات
۱۰۰	بند دوم- مشورت با کارشناسان
۱۰۰	بند سوم- استاندارد تجدید نظر
۱۰۲	فصل سوم: کشورهای در حال توسعه و موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی

۱۰۲.....	گفتار اول: کمک فنی .....
۱۰۴.....	گفتار دوم: قواعد خاص برای کشورهای در حال توسعه .....
۱۰۴.....	بند اول- رفتار ویژه و متمایز .....
۱۰۵.....	بند دوم- دوره تطبیق معقول .....
۱۰۵.....	بند سوم- مقررات خاص راجع به اطلاع رسانی.....
۱۰۶.....	بند چهارم- دوره های انتقالی .....
۱۰۷.....	فصل چهارم- الزامات الحاق ایران نسبت به موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی .....
۱۱۰.....	نتیجه گیری .....
۱۱۳	منابع فارسی .....
۱۱۴.....	منابع انگلیسی .....
	ضمیمه
۱۲۰.....	متن به زبان انگلیسی .....
۱۴۲.....	ترجمه موافقت نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی .....

Abbreviation:

- 1- WTO: World trade organization
- 2- TBT: Technical barrier to trade agreement
- 3- SPS : Sanitary and phytosanitary Agreement
- 4- GATT: general agreement of tarrif and trade
- 5- GATS: General Agreement on Trade in Services

مقدمه:

سازمان جهانی یگانه سازمان اداره کننده ترتیبات تجاری چند جانبه است، این سازمان در حال حاضر ۱۵۳ عضو دارد و ۲۹ کشور دیگر نیز مراحل الحاق به آن را طی می کنند که از اعضای ناظر محسوب می شوند.

امروز کشور ما با وجود تمام سنگ اندازهای متعدد یکی از اعضای ناظر در سازمان تجارت جهانی می باشد با این حال ما در برهه ای از زمان قرار داریم که ضرورت عضویت در سازمان تجارت جهانی روز به روز بیشتر احساس می شود اگر ما بخواهیم به این مهم دست پیدا کنیم و در راستای سند چشم انداز انتظار تبدیل کشورمان به قدرت بزرگ اقتصادی منطقه را داشته باشیم مهمترین گامی که باید برداریم شناخت قواعد و مقرات این سازمان به گونه ای مستند و معتبر می باشد.

برای اولین بار موضوع استانداردها در دورتوکیو مطرح و نهایتاً تحت عنوان مجموعه مقررات مربوط به استانداردها به شکل یک توافق بین تعدادی از اعضای گات در آمد این توافق عمدتاً مربوط به جنبه های فنی استاندارد بود با این حال اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی در چارچوب آن اماکن پذیر بود در دور اروگوئه موافقت نامه مزبور با تغییراتی به موافقت نامه موافقت فنی فراراه تجارت تبدیل و مورد توافق همه اعضای سازمان قرار گرفت، در جریان مذاکرات دور اروگوئه و به موازات مربوط به موافقت نامه فوق نیاز به طرح جداگانه استانداردهای بهداشتی و بهداشت نباتی مطرح شد علت اصلی طرح جداگانه این مبحث این بود که در دور اروگوئه برای اولین بار مذاکرات حول کاهش حمایتها در بخش کشاورزی و گشودن بازارهای کشورهای عضو به روی کالاهای کشاورزی مطرح شده و در جریان بود در همین رابطه کشورهای عضو نگران این مسئله بودند که با اجرایی شدن موافقت نامه کشاورزی و کاهش حمایت ها از این بخش، سطح استانداردهای معطوف به کالاهای کشاورزی و مواد غذایی توسط کشورها به نحوی بالا برده شود که عملاً بازارها محدود و منافع حاصل از موافقت نامه کشاورزی خنثی شود. این نگرانی از جهت دیگری تقویت می شد و آن این بود که در شق «ب» ماده ۲۰ موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) ۱۹۴۷ اجازه اتخاذ «اقدامات ضروری برای حفظ حیات یا سلامت انسان، حیوان و نبات» به اعضا داده شده بود و اکنون با اجرایی شدن موافقت نامه کشاورزی احتمال سوء استفاده اعضا از این امکان بیش از هر زمان دیگری بوجود می آمد. این نگرانی ها و لزوم برطرف نمودن آنها باعث ایجاد انگیزه در طول مذاکرات دور اروگوئه شده و نهایتاً منتهی به تنظیم اصول و قواعد جزئی تری در خصوص

چگونگی تعیین و اعمال اقدامات بهداشتی در قالب موافقت نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی شد.

بیان مسأله:

حفظ حیات و سلامت انسان، حیوان و نبات وظیفه همه حکومت ها در چارچوب فضای حاکمیت شان و باشد به همین دلیل حکومت ها به اقدامات قانونی برای حفاظت از بهداشت در مقابل خطرات موجود در محصولات غذایی و کشاورزی مقرر می نمایند. این اقدامات بهداشتی می تواند بر سلامت انسان و حیوان یا بر سلامت نبات متمرکز باشد. این موارد بهداشت و بهداشت نباتی نامیده می شوند.

در سالهای اخیر شاهد گسترش اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی بوده ایم. این مهم می تواند به سه عامل اصلی منتسب شود. نخست، افزایش در تعداد و تنوع خطرات بالقوه موجود در تولیدات غذایی و کشاورزی به واسطه بکارگیری رو به رشد فناوریهای جدید در کشاورزی و پردازش غذایی (از قبیل آفت کشی، افزودنی ها و تغییرات ژنتیکی) و رشد در واردات کشورهای در حال توسعه که زیر ساخت های امنیت غذایی شان اغلب تا کافی است، وجود دارد. دوم: بازرسان مجبور به پاسخ به افزایش توقعات مصرف کننده و تقاضاها در خصوص امنیت غذایی در کشورهای توسعه یافته، ناشی از فراوانی رو به افزایش و آگاهی مصرف کننده از خطرات مرتبط با غذا هستند. سوم: بازرسان با فشاری از سوی لابی های صنعتی کشاورزی و غذایی در رویارویی با رقابت رو به رشد به واسطه آزادی تجارت کشاورزی مواجهه هستند، در نتیجه بیش از پیش مقررات اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی تصویب می شوند و دست یابی به بازار برای محصولات غذایی و کشاورزی بسیار کاهش می یابد.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

اهمیت تجارت بین الملل و رعایت مقررات و قواعد آن از سوی کشورها و به طور خاص از سوی کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی مسائل و موضوعات مهمی را در این عرصه در پی دارد کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی ملزم به رعایت قواعد و مقررات و موافقت نامه‌های مشمول سازمان تجارت جهانی می باشند از جمله این موافقت نامه ها، موافقت نامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی است، کشورهای عضو متعهد به رعایت استاندارد مربوط به تولید محصولات کشاورزی در قبال سلامت انسان هستند در ارتباط با این موضوع کار چندانی صورت نگرفته است و ضرورت انجام این تحقیق از این باب است که کشور ایران در عرصه تجارت بین الملل در تلاش برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی است به همین خاطر لزوم شناخت مسائل در این عرصه می طلبد تا پژوهش هایی در این زمینه صورت گیرد تا در صورت پیوستن ایران به سازمان، بستر بهره مندی از فضای الحاق ایران به سازمان به نحو مطلوبی مهیا گردد تا کمتر دچار مشکلات مربوط در این عرصه قرار بگیریم و قبل از الحاق اطلاعات لازم را در این زمینه داشته باشیم.

پیشینه تحقیق:

در ارتباط با اصول حاکم بر اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی کار چندانی صورت نگرفته اما رساله‌های در ارتباط با موافقت نامه‌های سازمان تجارت جهانی از جمله پایان نامه آقای جاویدپور با عنوان موانع فنی فراراه تجارت از دانشگاه مفید قم و همچنین پایان نامه آقای دکتر صادقی زیازی از دانشگاه شهید بهشتی در ارتباط با موانع تعرفه‌ای اشاره کرد.

سؤالات اصلی:

- ۱- موافقت نامه های گات و اس پی اس چه الزاماتی را در رابطه با اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی بر کشورهای عضو تحمیل می کنند؟
- ۲- آیا نظام حقوقی ایران قابلیت انطباق با مفاد موافقت نامه اس پی اس را دارد؟

فرضیه‌های تحقیق:

با توجه به مطالعات، تحلیلها، فرضیه‌های این تحقیق به شرح ذیل می‌باشد:

* موافقت نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی با ایجاد قواعد برای کشورهای عضو وارد کننده و در مرحله بعد برای کشورهای عضو صادر کننده، به فعالیت‌های استاندارد سازی این کشورها تا حد مطلوبی نظم بخشیده تا این کشورها اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی خود را در چارچوب این موافقت نامه اعمال نمایند.

* کشورها در جهت رسیدن به فضای مطلوب باید مشکلات را به حداقل ممکن برسانند تا بهترین تعامل را با یکدیگر داشته باشند.

* نظام حقوقی ایران در زمینه مقررات موافقت نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی به طور بالقوه قابلیت انطباق را دارد ولی به عنوان کشوری که می‌خواهد به سازمان تجارت جهانی بپیوندد ایجاد تغییراتی در قوانین و مقررات مربوطه اجتناب ناپذیر بوده و لازم است قوانین مدون بیشتری داشته باشد.

روش تحقیق:

در این تحقیق هم روش توصیفی به کار گرفته شده است و هم به جنبه‌های تحلیلی پرداخته شده است.

روش گردآوری اطلاعات اسنادی و استفاده از اینترنت و بولتن‌های موجود در این زمینه بوده است.

در این تحقیق سعی بر آن شده به سوالات مطروحه پاسخ مناسب داده شود. مطالب این رساله در دو بخش اصلی ارائه گشته است. هدف از این تفکیک و تقسیم مطالب به این دو بخش، این بوده است که ابتدا در بخش اول ساختار سازمان تجارت جهانی، اصول و اهداف این سازمان شناسایی شده و سپس در فصل دوم بخش اول مفاهیم و تعاریف اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی مطرح شود و بخش دوم در چهار فصل به ترتیب ذیل تنظیم شده است:

فصل اول: بررسی مقررات ماهوی موافقت نامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی.

فصل دوم: بررسی مقررات نهادین و شکلی موافقت نامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی.

فصل سوم: کشورهای در حال توسعه و موافقت نامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی.

فصل چهارم: الزامات ایران در هنگام الحاق به موافقت نامه اس پی اس.

بخش اول: شناخت سازمان تجارت جهانی و مفاهیم بهداشت و بهداشت نباتی

این بخش شامل دو فصل ذیل مییاشد:

فصل اول: شناخت سازمان تجارت جهانی

فصل دوم: مفاهیم بهداشت و بهداشت نباتی

فصل اول : شناخت سازمان تجارت جهانی

مبحث اول : تاریخچه

جنگ جهانی اول اروپا را با نابسامانیهای عظیم اقتصادی از قبیل کسری موازنه پرداختها، تورم، کاهش شدید ارزش پول، اختلاس در مبادلات بازرگانی و بیکاری گسترده مواجه نمود و سبب شد که دولتهای اروپایی و هم چنین آمریکا به اتخاذ سیاستهای حمایتی شدید جهت حمایت از صنایع داخلی و اقدامات تلافی جویانه در قبال شرکای تجاری خود متوسل شوند.^۱

بدین ترتیب با وجود محدودیتهای مانع از شکوفایی تجارت بین الملل می شد، به همین دلیل کنفرانس زیر نظر جامعه ملل در سال ۱۹۲۷ در شهر ژنو تشکیل شد تا موانع تجاری را بر طرف نموده و راه را برای ایجاد یک لیبرالیسم اقتصادی فراهم نماید و کشورها را برای رعایت شرط دول کامله الورا^۲ (رفتار برابر با دیگران) آماده نماید. اما اعلامیه پایانی این کنفرانس به صورت توصیه و سفارشات ارشادی باقی ماند و جامه عمل نپوشید.^۳

در دهه ۱۹۳۰ میلادی، بحران های اقتصادی - مالی سراسر اروپا را فرا گرفت و اثراتی هم بر اقتصاد ایالات متحده آمریکا گذاشت، عمق این بحرانها تا بدان حد بود که در دهه های بعدی، برخی از تحلیل گران و محققین، زمینه جنگ جهانی دوم، در سال ۱۹۳۹ نظام اقتصادی مالی و سال های ۱۹۳۰ جستجو کنند.^۴

بروز جنگ جهانی دوم و بروز خشونت ها و لزوم ترمیم خرابیهای جنگ نظریه تنظیم روابط تجاری بر اساس رقابت سالم را بیشتر تقویت کرد. به دعوت رئیس جمهور وقت امریکا روزولت کنفرانس با شرکت نمایندگان ۴۴ کشور در برتون وودز تشکیل شد و طی آن موافقت نامه تاسیس صندوق بین الملل پول و هم چنین بانک بین الملل ترمیم و توسعه (بانک جهانی) نیز امضاء شد، در کنفرانس برتون وودز مشکلات تجارت بین الملل نیز مطرح شد و پیشنهاد گردید به منظور محدودیتهای تجاری و کاهش حقوق گمرکی، سازمانی تحت عنوان سازمان تجارت بین المللی تأسیس شود.^۵

^۱ - امید بخش، اسفندیار و دیگران، سازمان جهانی تجارت ساختار، قواعد و موافقت نامه، نشر بازرگانی ۱۳۸۵، ص ۳.

^۲ - *Most favoured Nations*.

^۳ - بیدآباد، بیژن، جهان سازی و سازمان تجارت جهانی، تهران، ۱۳۸۷، ص ۲۱.

- [www. Bidabad.com/doc/wto-agreements.pdf](http://www.Bidabad.com/doc/wto-agreements.pdf)

^۴ - جاویدپور، یاسر، موانع فنی راه تجارت در چهارچوب قوانین سازمان تجارت جهانی، پایان نامه دانشکده حقوق، دانشگاه مفید قم، ۱۳۸۹، ص ۱۶.

^۵ - بیدآباد، بیژن، پیشین، ص ۲۲.

برای تأسیس این سازمان در سال ۱۹۴۵ آمریکا برگزاری کنفرانس را پیشنهاد کرد که سرانجام بین ۱۸ اکتبر تا نوامبر ۱۹۴۶ در لندن برگزار گردید، لکن بدون دستیابی به هیچ نتیجه ای پایان یافت چندی بعد در شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد^۱ نیز اندیشه تشکیل کنفرانس درباره تجارت بین الملل به وجود آمد و کمیته ای مرکب از نمایندگان کشورهای آمریکا، کانادا، انگلستان، فرانسه و کشورهای بنلوکس (بلژیک، هلند و لوکز امبورگ) مسئول پی گیری تأسیس سازمان تجارت بین الملل کرد، این کمیته مقدمات تهیه منشور تجارت جهانی را تدارک دید و متعاقب آن در سال ۱۹۴۸ با حضور نمایندگان ۵۶ کشور کنفرانس هاوانا تشکیل گردید.^۲

در کنفرانس هاوانا نهایتاً پس از ۵ ماه مذاکره، کشورهای شرکت کننده در مورد طرح منشور هاوانا به توافق رسیدند و طرح مذکور از طرف ۵۳ هیأت نمایندگی به امضاء رسید^۳، منشور هاوانا پیمان جمعی بود که علاوه بر موضوع مبادلات بازرگانی، مسائلی چون توسعه اقتصادی، اشتغال کامل، بازرگانی دولتی و فعالیت کارتل ها را نیز در بر می گرفت. علاوه بر این یکی از خواسته های مهم این منشور تأسیس یک سازمان جهانی جهت انتظام بخشیدن به تجارت بین الملل به دلیل مخالفت کنگره شکل نگرفت^۴ ولی با این حال گات به عنوان یک قرار داد موقتی در فصل چهارم منشور هاوانا منظور شده بود تا به عنوان تنها ابزار چند جانبه هدایت کننده تجارت بین الملل از سال ۱۹۴۸ تا زمان تأسیس سازمان تجارت جهانی یعنی ۱۹۹۵ باقی مانده و در طی نزدیک به نیم قرن نقش فعال و فزاینده ای داشته باشد.

---

^۱ - *Economic and Social Council (Ecosoc)*

^۲- امید بخش، اسفندیاری، پیشین، ص ۷.

^۳- نماینده دائم ایران در سازمان ملل متحد نیز در این کنفرانس حضور داشت. ایران با امضاء منشور هاوانا رسماً به عضویت ناظر در گات در آمد که تا پایان سال ۱۹۹۴ ادامه داشت.

^۴- امید بخش، اسفندیار، پیشین، ص ۸.

عمده فعالیت گات (طرفهای متعاقد) انجام مذاکرات تجاری به منظور کاهش و تثبیت^۱ تعرفه های گمرکی و دیگر موانع تجاری موجود بر سر راه مبادلات بین المللی بوده است.^۲ از سال ۱۹۴۸ تا ۱۹۹۴، موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)^۳ قواعدی را برای بخش زیادی از تجارت جهانی وضع کرد و در طول این دوره رشد بازرگانی بین المللی از نرخ بالایی برخوردار بود، به علاوه در این سازمان خوب استقرار یافت اما در طول ۴۷ سال یک سازمان و موافقت نامه موقتی بود.^۴

از سال ۱۹۴۷ تا ۱۹۹۴، هشت دور مذاکرات، علاوه بر نشست های سالانه، بین کشورهای عضو به عمل آمده که بدین قرار می باشند.

دوره های تجارت گات			
کشورها	موضوعات بحث شده	محل/نام	سال
۲۳	تعرفه ها	ژنو	۱۹۴۷
۱۳	تعرفه ها	آنسی	۱۹۴۹
۳۸	تعرفه ها	تورکواي	۱۹۵۱
۲۶	تعرفه ها	ژنو	۱۹۵۶
۲۶	تعرفه ها	ژنو(دوردیلون)	۱۹۶۰-۶۱
۶۲	تعرفه ها و تدابیر ضددادپيبيگ	ژنو(دورکندی)	۱۹۷۳-۶۷
۱۰۲	تعرفه ها و تدابیر غیر تعرفه ای موافقت نامه های "چارچوب"	ژنو(دورتوکیو)	۱۹۷۳-۱۹۷۹
۱۲۳	تعرفه ها، تدابیر غیر تعرفه ای، قواعد، خدمات، داراییهای فکری، حل اختلافات، منسوجات، کشاورزی، ایجاد سازمان، تجارت جهانی و غیره	ژنو(دور اروگوئه)	۱۹۸۶-۹۴

اولین دور از مذاکرات در سال ۱۹۴۷ موسوم به کنفرانس تعرفه ای که نتیجه آن توافق راجع به ۴۵۰۰۰ مورد امتیازات تعرفه ای بود که بر ۱۰ میلیارد دلار تجارت که حدود یک پنجم کل تجارت جهان را در بر می گرفت، اثر داشت. بیست و سه کشور شرکت کننده هم چنین توافق کردند که باید برخی از قواعد تجاری مندرج در منشور ITO را نیز بپذیرند، آنها معتقد بودند که این کار باید به سرعت و در عین حال به صورت موقتی انجام شود تا از ارزش امتیازات تعرفه ای مورد مذاکره حمایت شود. مجموعه قواعد تجاری و امتیازات تعرفه ای، موافقت نامه عمومی تعرفه و

¹ -Binding

^۲ - امید بخش، اسفندیار، پیشین، ص ۸

³ -General Agreement on Tariffs and Trade

^۴ - بیدآباد، بیژن، پیشین، ص ۲۴.

تجارت نام گرفت و از ژانویه ۱۹۴۸ به اجرا درآمد. این در حالی است که منشور ITO هم چنان در دستور مذاکره بود. این ۲۳ کشور اعضای موسس گات شدند (به طور رسمی به آنها طرفهای متعاقد) می گویند.^۱

هفتمین دور مذاکرات گات که به دور توکیو یا مذاکرات تجاری چند جانبه^۲ معروف است یکی از مهم ترین تحولات حیات گات محسوب می شود. در این دور از مذاکرات مه ۱۰۲ کشور شرکت داشتند، همچنان تلاش شد تا تعرفه ها کاهش یابند از نتایج این دور می توان به کاهش تقریباً ۱/۳ عوارض گمرکی در چند کشور عمده صنعتی یاد کرد.^۳

از جمله دستاوردهای مهم این دور از مذاکرات، طرح و در نهایت مذاکره بر سر موانع غیرتعرفه ای و حصول توافقی در این زمینه بود. در خصوص این موانع با موضوعاتی همچون (سوبسیدها و اقدامات تلافی جویانه، موانع فنی تجارت و ارزش گذاری گمرکی و...) همه کشورهای عضو موافقت نداشتند و تنها تعدادی از کشورهای صنعتی آن را پذیرفتند، ولی با این حال در دور بعدی مذاکرات یعنی دور اروگوئه مجدداً مورد بحث قرار گرفتند و در نهایت نیز برخی از آنها به موافقت نامه هایی مبدل شدند.^۴

---

^۱ - ایروانی، محمدجواد، شناخت سازمان تجارت جهانی، مرکز پژوهش های بازرگانی، ۱۳۸۱، ص ۱۸.

^۲ - *Multilateral trade negotiations*

^۳ - امید بخش، اسفندیار، پیشین، ص ۱۴.

^۴ - جاوید پور، یاسر، پیشین، ص ۱۸.

مجموعه مقررات دور توکیو را می توان به موارد زیر خلاصه نمود:^۱

- رویه های صدور و مجوز واردات

- یارانه ها و تدابیر جبرانی

- خریدهای دولتی

- ضد دامپینگ

- موانع فنی تجارت

- ارزش گذاری گمرکی

- ترتیبات محصولات لبنی

- ترتیبات گوشت گاو

- تجارت هواپیماهای غیر نظامی

مهم ترین دور مذاکرات تجاری گات، دور اروگوئه بود. این دور از مذاکرات از ۱۹۸۶ آغاز و تا سال ۱۹۹۴ ادامه یافت. مذاکرات دور اروگوئه از آن رو با اهمیت تلقی می شود که طیف وسیعی از موضوعات را دربرمی گرفت و در طول همین مذاکرات بود که پایه های سازمان جهانی تجارت ریخته شد.

اهداف این دور از مذاکرات به شرح زیر اعلام شده بود:^۲

- آزاد سازی تجارت بین المللی در مقیاسی وسیع تر

- تقویت نقش گات در تجارت بین المللی گاز و قرار دادن بخش های دیگری از تجارت بین المللی تحت پوشش مقررات گات

- تقویت روح همکاری در سطوح ملی و بین المللی جهت تحکیم روابط بین سیاستهای تجاری و سایر سیاستهای اقتصادی که به رشد و توسعه کمک می نماید.

گات که تنها موضوع «کالا» را دربر می گرفت، راه حلی برای موضوعات نوین عرصه مبادلات اقتصادی میان کشورها ارائه نمی کرد. همین امر سبب شد تا برخی از ناظران مرگ گات را اعلام کنند و آن را شکست خورده بپندارند.

اما در آغاز دور جدید مذاکره (دور اروگوئه) طی بیانیه ای اعلام شد که دستور کار مذاکرات موارد ذیل را دربر می گیرد: تعرفه ها، موانع غیرتعرفه ای، منسوجات و پوشاک، محصولات کشاورزی، آنتی دامپینگ، مسأله مالکیت معنوی خدمات و ..)

---

^۱- بیدآباد، بیژن، پیشین، ص ۲۶.

^۲- امید بخش، اسفندیار، پیشین، ص ۱۵.